

آرشیو

فصلنامه علمی - دانشجویی مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهرا (س)
سال پنجم، شماره دوم (پیاپی ۲۲)، تابستان ۱۳۹۸

فهرست مهمترین مطالب

- مقاله: مروری بر کاربرد انواع مُهرها در اسناد مکتوب
- گزارش هفته جهانی آرشیو در آرشیو ملی ایران
- گزارش کارورزی در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی و چالش های کارورزی در مرکز اسناد از دیدگاه دانشجویان
- چالش ها و امیدها؛ مصاحبه با نیره خداداد شهری
- برگی از تاریخ: محرم در عصر قاجار
- پرونده ویژه این شماره: چالش های رشته مطالعات آرشیوی از نظر دانشجویان و دانش آموختگان

گزارش تصویری روز جهانی آرشیو در آرشیو ملی ایران

03 / مطالعات آرشیوی
و چالش‌ها

04 / مروری بر کاربرد انواع
مُهرها در اسناد
مکتوب

08 / گزارش هفته جهانی
آرشیو در آرشیو ملی
ایران

09 / گزارش کارورزی در
مرکز اسناد مجلس
شورای اسلامی

11 / چالش‌های کارورزی در
مراکز اسناد و آرشیو از
دیدگاه دانشجویان

12 / چالش‌های سرفصل دروس
رشته مطالعات آرشیوی از
دیدگاه دانشجویان

17 / مشارکت جمعی
در حفاظت از اسناد

14 / محرم
در قاجار

13 / چالش‌ها و امیدها؛
مصاحبه با نیره خدادادشهری
دانش‌آموخته رشته مطالعات
آرشیو دانشگاه الزهرا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

صاحب امتیاز: انجمن علمی - دانشجویی مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهراء (س)
زیر نظر: اداره کل امور فرهنگی دانشگاه الزهراء (س)
مدیرمسئول: کوثر بابایی
سر دبیر: خدیجه سلطانیان
مشاور نشریه: سارا سلطانی، فرزانه بهارلو

هیات تحریریه:

منا ابدی، کوثر بابایی، پریسا دمرلو ابهری، خدیجه سلطانیان، الهام محمدابراهیم، المیرا ویسی

همکاران این شماره:

زهرا نیکبخت

ویراستار: کوثر بابایی

طراحی جلد و صفحه آرایشی: محمدحسین علیزاده

کارشناس نشریه: زهرا وزیری

چاپ، صحافی و لیتوگرافی: دامون

با تشکر از سرکار خانم نیره خدادادشهری

نشانی: تهران، میدان ونک، ده ونک، دانشگاه الزهراء (س)،
ساختمان معاونت فرهنگی - اجتماعی، اتاق نشریات

۸۸۰۵۶۹۰۸-۰۲۱

۱۹۹۳۸۹۱۱۷۶۴

<http://alzahra-archive-journal.blog.ir>

Archive.alzahra@gmail.com

@kosarBabaie

journalofarchive

آرشیو ARCHIVE

فصلنامه علمی - دانشجویی مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهراء (س)

مطالعات آرشیوی و چالش‌ها

خدیجه سلطانیان

دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهرا (س) - ورودی ۹۷

Soltanian27@yahoo.com

آرشیوها نهادهایی هستند که با دربرداشتن اسناد و پرونده‌های منحصربه‌فرد به مردم در برقراری ارتباط و شناسایی هویت جوامع و میراث فرهنگی آن‌ها کمک می‌کنند. همچنین آرشیوها منابع قابل‌اعتمادی هستند که اطلاعاتی درباره تصمیمات دولت‌ها و سایر نهادهای مربوط به آن را در اختیار ما قرار می‌دهند. کمتر از ده سال است که در ایران، رشته مطالعات آرشیوی به جمع رشته‌های درسی اضافه شده است و طبعاً با مشکلات و چالش‌های فراوانی مواجه است.

در ایران رشته آرشیو همچون کودکی نیاز به مراقبت دارد تا بتواند جان بگیرد و رشد کند. ازجمله مشکلات پیش روی این رشته: کمبود منابع، عدم شناخت اکثریت مردم از آرشیو و وجود سازمانی به نام آرشیو و لزوم کاربردی شدن رشته آرشیو است. از سوی دیگر پیشرفت سریع فناوری اطلاعات که نسل‌های اول و دوم رایانه را کنار زده و به نسل پنجم (نسل هوش مصنوعی) رسیده که تلاقی بسیاری از دانش‌ها، علوم و فنون قدیم و جدید است و رقابت مراکز اطلاع‌یابی در عصر دیجیتال برای ارائه خدمات بهتر با نیاز واقعی کاربر نیز ازجمله چالش‌هایی است که این رشته در سطح جهان با آن مواجه است. با توجه به مطالبی که گفته شد این شماره از نشریه به چالش‌های رشته مطالعات آرشیوی پرداخته و آن را از جهات مختلف موردبررسی قرار داده است.

مروری بر کاربرد انواع مُهرها در اسناد مکتوب

خدیجه سلطانیان

دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهرا (س) - ورودی ۹۷

Soltanian27@yahoo.com

چکیده

مُهر از جمله آثاری است که در شناسایی فرهنگ و تمدن و بسیاری از مسائل گوناگون مهم، نقش بارزی داشته و مجهولات بی‌شماری را مرتفع می‌سازد. هزاران سال است که سرانگشت توانای ایرانیان، بر سینه پرنیانی کاغذ و سیمای فیروزه ای کاشی و دل‌سخت سنگ، به نقش‌آفرینی پرداخته‌اند و در این جولانگاه گسترده، نقش‌آفرینی بر سنگ و از میان آن کنده‌کاری روی مُهرها، جایگاهی ویژه دارد. امروزه هنگامی که دل زینهار دار خاک، سپرده‌های پدران گذشته را به ما بازمی‌گرداند، از میان مرده ریگ گران‌بهای آن، کم‌وبیش مُهرهایی به دست ما می‌رسد. نقش زیبای مُهرها گاهی به اندازه‌ای شگفت‌انگیز است که چشم بیننده از نازک‌خیالی و چیره‌دستی کنده‌کار خیره می‌ماند (ملکان، ۱۳۹۰).

در این مقاله به ارائه تعریفی از مُهر و تاریخچه آن در ایران، شکل اولیه مُهرها، نقش آن در اوضاع اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه، اشاره به مُهر سلطنتی داریوش کبیر به عنوان بارزترین یادگار کهن ایران، دستور پیامبر اکرم (ص) به ساخت مُهری با نقش (الله، محمد رسول الله) و انواع مُهرها که شامل مُهر پادشاهان، مُهر مردم عادی و مُهر کشکی است، پرداخته شده است.

این مقاله برای دانشجویان رشته تاریخ و رشته مطالعات آرشیوی و همه متخصصان حوزه مُهر و مهرشناسی، می‌تواند کاربرد داشته باشد چرا که با چگونگی ساخت مُهر، تاریخچه و انواع آن آشنا می‌شوند و می‌توانند در تحقیقات خود از آن استفاده کنند.

واژگان کلیدی: آرشیو، ایران، مُهر، پادشاهان، تاریخ، کشکی

مقدمه

مُهر ابزاری است از سنگ، عقیق، فلز یا هر شیء دیگری که بر روی آن نام و عنوان شخص، امضاء و سایر مشخصات صاحب مُهر و یا علامت دیگر را به صورت وارون کنده باشند و زمانی که به مرکب آغشته شود و بر روی کاغذ و جزء آن بفشارند، نام و نقش مذکور بر آن ثبت شود و اثر آن بر روی اوراق، به جای امضاء مورد استفاده قرار می‌گیرد. کهن‌ترین مُهرها در هزاره چهارم پیش از میلاد از گل پخته، سنگ گچ و سنگ مرمر سفید ساخته شده است که در دوران بعد، از سنگ‌های مختلف مانند سنگ آهن، سنگ یمانی قرمز یا خاکستری، سنگ سلیمانی، سنگ لاجورد، سنگ مرمر سیاه، استخوان عاج و سنگ‌های مختلف دیگر استفاده می‌کردند. شکل مُهرهای اولیه دگمه‌ای یا نیمه کروی یا نیمه بیضی به شکل حیوان خوابیده است. دسته‌ای از مهرها از سنگ مرمر سفید یا شیری و یا سنگ صابون است. نقوش ابتدایی‌ترین مُهرها از خطوط هندسی یا خطوط هندسی تزئینی، حیوانات، خورشید، ستاره و انسان که همراه با حیوانات است و در حقیقت حامی حیوانات محسوب می‌شود و یا مقام روحانی دارد تشکیل شده است. تنوع نقوش مُهرها و تغییرات آن در دوره‌های بعدی، تاریخ مصوری از پیدایش خط با پدید آمدن اعداد و ارقام ساده بر روی مُهرها ارائه می‌دهد. نقش مُهرها، تاریخ مصوری از اوضاع اجتماعی، سیاسی و اقتصادی آن زمان است. عقاید و آراء در نقش مُهرها اهمیت زیادی دارند و اعتقادات مذهبی و اندیشه‌های اساطیری درهم‌آمیخته شده و مجمع خدایان را تشکیل داده‌اند که هر یک از آنان با قدرت مافوق الطبیعه خود حامی و ضامن تأمین سعادت مردم در دنیا و آخرت هستند.

از مجموع سبک‌هایی که در کنده‌کاری نقوش مهرها دیده می‌شود، می‌توان از اتفاقات و حوادث و تغییراتی که بلاانقطاع در اوضاع اجتماعی دوران مختلف روی داده است یا از تحولاتی که در نیازمندی‌های جوامع طی قرون پدید آمده است اطلاع حاصل کرد. یکی از بارزترین یادگارهای کهن ایرانی، مهر سلطنتی داریوش کبیر است. اصل مهر بر روی استوانه‌ای از سنگ بلور به طول تقریبی ۵/۳ سانتی‌متر نقش شده که در موزه بریتانیا نگهداری می‌شود. این مهر، روزگاری در بیش از نیمی از جهان متمدن، به‌عنوان نشانه فرمانی لازم‌الاجرا به شمار می‌رفت.

■ تاریخچه مهر در ایران

در ایران نیز از همان آغاز تاریخ، استفاده از زیورها معمول بوده است. کتاب ملی ما، شاهنامه فردوسی پر از اسامی گوهرها و زیورهای گوناگون است که نیاکان ما آن‌ها را شناخته و به کار برده اند. پیدایش شاهنشاهی‌های بزرگ و نیرومند و تشکیل دربارهای باشکوه و ثروتمند در طول تاریخ ایران باعث گردآمدن گوهرهای گران‌بها و نایاب در گنجینه‌های ایران گردیده و گوهرشناسی و گوهرتراشی و گوهرنشانی، همواره در این سرزمین رواج داشته و مورد توجه خاص مردم بوده است. از قدیمی‌ترین آثار سنگی در دنیا، می‌توان به مهرهای حکاکی شده اشاره کرد. کنده‌کاری، نخستین اثر هنری انسان‌های اولیه است و پیش از اختراع خط، مهر در ایران اولین ابزار تثبیت فردیت و مهم‌ترین رکن در شناخت اسناد بوده است و ایرانیان بیشترین سهم را در ایجاد و تکامل برگ هویت مهر و به عبارتی نشان یا شناسنامه، در جهان داشته‌اند که مورد توجه و تقلید ملت‌های مختلف قرار گرفته است. استفاده از سنگ‌ها در ایران باستان، بیشتر مربوط به مهرسازی بود. چراکه بیشتر مهرهای اشخاص بر روی سنگ بوده و در طول تاریخ تا بعد از اسلام نیز این روند ادامه داشته تا جایی که در دوران قاجار نیز بیشتر بر روی سنگ عقیق مهرسازی می‌کردند. مهرهای دوران هخامنشی به دلیل گستره وسیع حکومتی و تبادل فرهنگی دارای نقوش متفاوتی بودند که مهم‌ترین آن‌ها مهرهای استوانه‌ای است. این مهر دارای دسته بوده و به کمک دسته آن را می‌غلطاندند تا تصویر موردنظر بر سطح

دلخواه نقش بندد. از جمله آن‌ها می‌توان به مهر داریوش بزرگ اشاره کرد. اغلب سنگ‌های مورد استفاده در آن زمان، سنگ‌هایی با طرح لایه‌لایه ای است. در ایران باستان همه افراد مهر مخصوصی داشته‌اند. با توجه به ماندگاری و فسادپذیری بسیار اندک سنگ، شاید عجیب به نظر بیاید که چرا از این تعداد بی‌شمار مهرهای سنگی تنها تعداد محدودی از آن‌ها باقی‌مانده است. علت این امر آن است که در آن روزگار مراسمی وجود داشته با عنوان مهرشکنی؛ که یک روز پس از درگذشت افراد برپا می‌کردند و مهر آن فرد را برای آنکه مورد سوءاستفاده قرار نگیرد می‌شکاندند. به همین علت اکنون تنها تعداد اندکی از مهرهای آن روزگار باقی‌مانده است. در دوران اسلامی، به دلیل نهی پیکره‌نگاری و تندیس‌سازی هنرمندان نومسلمان، در عرصه خط و خوشنویسی خلاقیت نشان دادند و نقش تصاویری که پیش از اسلام متداول بود از مهرها و سکه‌ها حذف شد و حکاکی خطوط گوناگون رونق یافت. در سال ششم هجرت که پیامبر اسلام نامه‌ای به خسرو پرویز و پادشاهان روم، حبشه، مصر، شام و سایر کشورهای مجاور نوشت و آن‌ها را به دین اسلام دعوت کرد عده‌ای از صحابه به پیغمبر(ص) گفتند که نامه‌ای را که مهر نداشته باشد، پادشاهان به آن اعتنا نمی‌کنند؛ بنابراین پیامبر(ص) دستور داد مهری ساختند و روی نگین آن مهر کلمه(الله، محمد رسول الله) نقش نمودند و از آن زمان نامه‌های پیامبر به آن موشح می‌شد و پس از پیامبر هم مدتی مورد استفاده خلفای اسلامی بود (علومی، ۱۳۸۶).

پس از اسلام، هنر تراش سنگ، ابتدا به طور کلی دچار انحطاط گردید؛ اما پس از چندی به تدریج به همان شیوه هنر تراش دوران ساسانی در مراکز تراش سنگ ایران بعد از اسلام(شیراز، تبریز و مشهد)، ادامه یافت که البته به دلیل وحدت مکانی خطه فارس با مرکزیت حکومت ساسانی، این هنر در شیراز به شیوه اصیل خود دنبال شد. به تدریج باگذشت زمان در ادوار بعدی به‌ویژه دوران صفویه، هنر تراش سنگ مجدداً به اوج خود رسید. همان گونه که ذکر شد اوج هنر تراش سنگ در دوران ایران باستان در دوران پادشاهی ساسانیان و در دوران بعد از اسلام در دوران حکومت صفویه بوده است.

■ انواع مهر اولیه

مهر پادشاهان، مهر مردم عادی و مهر کشکی با توجه به آنچه در تاریخچه مهر آمده است، اولین مهرها احتمالاً از قلوه‌سنگ‌های کف رودخانه ساخته شدند که طرح‌های هندسی و حیوانات روی آن‌ها حکاکی شده است. برخی از مهرها به شکل حیوانات مختلف چون جوجه تیغی بودند که احتمالاً جنبه جادویی و آئینی داشتند. تصاویر انسانی را می‌توان روی مهرهای دوره عیید (۵۰۰۰-۳۶۰۰ ق.م) مشاهده کرد. در هزاره چهارم قبل از میلاد جنس مهرها تغییر کرد و از گل پخته، سنگ گچ، سنگ مرمر سفید و شیری رنگ در ساخت مهرها استفاده شد. در دوره‌های بعد، از سنگ‌هایی چون سنگ آهن، سنگ یمانی، قرمز یا خاکستری، سنگ یشم، سنگ سلیمانی، لاجورد و همچنین استخوان و عاج و عقیق نیز استفاده می‌شد. قدیمی‌ترین طرح‌های مهرها و نقش مهرهای باستان، نقوش هندسی بودند که با فن ضعیف و ابزار ساده‌روی توده‌های گلی نقش می‌بستند و بدین ترتیب مالکیت شیء را نمایش می‌دادند. مهر در واقع امضایی بود مربوط به افراد مختلف و نمایشی از قدرت اجتماعی که سیستم اقتصادی جامعه را نظم می‌بخشید. در میان مهرها و نقش مهرهای باستان، به طور کلی می‌توان دو نوع مهر را تشخیص داد: مهرهای استامپی و مهرهای استوانه‌ای. تصاویر روی مهرهای استامپی با قدمتی در حدود ۶۰۰۰ سال قبل از میلاد در دهکده‌های نوسنگی بین‌النهرین شمالی، آسیای صغیر به دست آمده است.

■ مهر پادشاهان و مهر مردم عادی

مهرهای شاهان تیموری و آق قویونلوها و قراقویونلوها و همچنین مهرهای مربوط به این دوره، دارای طرحی ساده با محدوده‌ای گرد و با نوشته‌ای به خط نسخ یا ثلث، تعلیق (خطوط رایج آن زمان) می‌باشند که در دوره صفویه، توجه شاهان صفوی به مذهب و دین حتی در طراحی مهرها

تأثیر گذاشته و آن‌ها را دچار تحول نمود. شکل مهرها با یک تاج در بالای محدوده که شکل محراب دارد و تزئینات داخل آن کاملاً شکل ایرانی به خود گرفته است و اسلوب‌های ایرانی به کمک طراح می‌آید.

■ مهر کشکی

در گذشته مهر اسم، به جای امضای نامه‌ها لازم بود. هر فردی باید مهری داشته باشد که به جای امضاء دستخط که امروز معمول شده است استفاده شود. خوش خطی و خوش سنجی این مهر، حیثیت اجتماعی و جنبه ادبی صاحب مهر را آشکار می‌کرد؛ بنابراین طبقه اعیان سعی می‌کردند که مهر آن‌ها خوش خط و خوش سجع باشد. مردمان پدردار اسم پدر خود را هم در مهر ذکر می‌کردند. به طور مثال: سجع مهر میرزا محمد^۱ برادر، «الراجی الی الله محمود بن نصرالله» بود. افرادی هم پاره آیات قرآن را که با اسم آن‌ها مناسبت داشت مانند «اسمه احمد» یا «انی عبدالله» یا «انه من سلیمان» سجع مهر خود قرار می‌دادند. پادشاهان و ولیعهدان، تاج ماندی هم در بالای مهر قرار داده و در آن «الملک الله» و در اصل مهر، شعری که حاکی از اسم شاه بود می‌کنند. سادات در مهر خود «حسنی یا حسین» یا «طباطبایی، رضوی، تقوی و موسوی» که دلالت بر تیره‌های آن‌ها داشت بعد از اسم خود می‌آوردند. طبقات پائین‌تر که در جامعه چندان یا هیچ سرشناسی نداشتند فقط به کندن اسم خود بر روی مهر برنجی اکتفا می‌کردند. افرادی هم که در روستاها زندگی می‌کردند، اسم خود را بر روی صابون و حتی کشک می‌کنند و به کار می‌بردند. مهر کشکی از دیگر مهرها از ارزش کمتری برخوردار بود. زمانی که می‌خواستند از بی‌اهمیتی نامه و سرشناس نبودن نویسنده آن ذکر کنند، می‌گفتند مهرش کشکی است. امروزه این توصیف را به هر چیز غیر معتبری می‌دهند و ریشه آن همان مهر کشکی است

(مستوفی، ۱۳۴۳: ج ۳).

۱: نقش و نگاری شامل خط‌های پیچیده و منحنی‌ها و قوس‌های دورانی مختلف که در تزئینات و کتیبه‌ها و بعضی دیگر از کارهای نقاشی ترسیم می‌کنند.

نتیجه‌گیری

مُهرها قدمتی به بلندای تاریخ دارند و به‌عنوان نشان یا شناسنامه افراد و سازمان‌ها در جهان مورد توجه و تقلید ملت‌های مختلف قرار گرفته است. مُهرها در ادوار مختلف برای بیان عقاید مذهبی، سیاسی و اقتصادی حاکمان و به‌کار بردن جلوه‌ای خاص به اسناد، فرامین، احکام، عقدنامه‌ها و قراردادهای به‌کار می‌رفت و نحوه زندگی و بازتابی از تاریخ اجتماعی و اقتصادی جامعه انسانی آن روزگار را برای ما منعکس می‌کند. مُهر برای هر ایرانی از ضروریات غیرقابل اجتناب است؛ زیرا فقط زدن مُهر ذیل نامه یا اسناد، به آن‌ها قوت قانونی می‌بخشد؛ مُهر جای امضاء را می‌گیرد. در یک سنگ عقیق، نام صاحب مُهر یا یکی از اسماء الله با هنرمندی حک می‌شود و دور آن را با اسلیمی‌ها و خطوط و پیچ‌درپیچ تزئین می‌کنند. به‌نحوی که تقلید آن فوق‌العاده مشکل می‌شود. زمانی می‌توان سند و نوشته‌ای را دارای ارزش دانست که آن سند منقش به مُهر و امضا باشد. بهترین نوشته‌ها و یا قراردادهایی که فاقد مُهر و امضاء و اثرانگشت باشد ناقص و در حد پیش‌نویس تلقی و به آن ترتیب اثر داده نمی‌شود.

منابع و مأخذ

۱. پولاک، یاکوب ادوارد. سفرنامه پولاک. ترجمه کیکاووس جهانگیری (۱۳۶۸). تهران: خوارزمی.
۲. علوی، محمد (۱۳۸۶). تاریخچه پیدایش امضاء و مُهر و آثار آن. شماره ۷۷.
۳. مستوفی، عبدالله (۱۳۴۳). شرح زندگانی من. تهران: زوار.
۴. ملکان، محدثه. پایان‌نامه: بررسی ارتباط نقوش و کتیبه‌ها در مُهرهای دوره ساسانی، ۱۳۹۰.
۴. موریه، جیمز جاسیتی نین. سفرنامه جیمز موریه (سفر دوم، جلد دوم). ترجمه ابوالقاسم سَری، ویرایش مسعود رجب نیا (۱۳۷۴). تهران: توس.

گزارش هفته جهانی آرشیو در آرشیو ملی ایران

الهام محمدابراهیم

دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهرا (س) - ورودی ۹۷

e.mohammadebrahim@gmail.com

هم‌زمان با هفته جهانی آرشیو، جمعی از اساتید و دانشجویان دانشگاه الزهرا (س) و رؤسای اسناد ملی ایران در نخستین کنگره مطالعات آرشیوی ایران در مورد * معماری آرشیوهای آینده * به گفتگو نشستند. در نشستی تخصصی، نخستین کنگره مطالعات آرشیوی ایران، تحت عنوان * معماری آرشیوها در قرن بیستویکم * با همکاری پژوهشکده اسناد و دانشگاه الزهرا (س) در سازمان اسناد و کتابخانه ملی برگزار شد. در کنگره، جناب آقای دکتر سعید رضایی شریف آبادی؛ عضو هیأت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه الزهرا (س)، جناب آقای دکتر امیر غائبی؛ رئیس دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهرا (س)، جناب آقای دکتر خسروی؛ رئیس انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی و جناب آقای مهندس زرافشان؛ معاون اسناد و آرشیو ملی ایران حضور داشتند. دکتر سعید رضایی شریف‌آبادی در این نشست بیان کردند که در گذشته با انواع کاغذ سروکار داشتیم ولی

امروزه با اسناد الکترونیک مواجه هستیم و در مرحله دوم وب جهانی هستیم. حدود ۴۵ سال قبل برای زمان کنونی ما اندیشیده‌اند. بنابراین ما نیز برای آرشیو ۵۰ سال آینده باید برنامه‌ریزی کنیم. همچنین جناب آقای دکتر امیر غائبی درباره کلان داده‌ها و حجم داده‌های زیاد این دوران صحبت کردند و اظهار داشتند که در جهان کنونی با انقلاب داده‌ها مواجه هستیم و موج جدید انقلاب داده‌ها در حوزه کاری آرشیویست‌ها نمود بیشتری دارد. وی جستجوی کلان داده‌ها، اشتراک‌گذاری، آنالیز و تحلیل و بصری سازی کلان داده‌ها را از حوزه‌های چالش‌برانگیز برای آرشیویست‌ها بیان کردند.

جناب آقای دکتر خسروی در سخنرانی خود به موضوع معماری آرشیوهای فردا پرداختند و داده‌کاوی را در دوران جدید بسیار مهم دانستند و به شکاف نوین دیجیتال در اسناد به‌عنوان چالش عصر حاضر اشاره کردند. همچنین جناب آقای زرافشان در این نشست عنوان کردند که تمام فرآیندهای اسناد از تولید و پردازش تا ذخیره سازی و دسترسی، دچار تغییر می‌شوند و هوش مصنوعی در فرآیندهای مذکور کمک خواهد کرد. شکل‌گیری آینده آرشیو از دست دولتمردان و آرشیویست‌ها خارج و رویکرد بازگشت به مردم مطرح خواهد شد. در واقع مردم خود اسناد را ساخته و به جمع‌آوری اسناد مهم گذشته می‌پردازند.

گزارش کارورزی در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

منا ابیدی

دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهرا (س) - ورودی ۹۷

abadi.mona@gmail.com

۷۵۸۱ - بهارستان ۱۳۸۲ (پیاپی دوم) شماره نامه: ۱۳۸۲ سال پنجم

09

این کار به مدت سه روز کاری انجام شد تا زمانی که تگ های امنیتی به اتمام رسید. پس از اتمام امتحانات پایان ترم از تاریخ ۹۸/۴/۱۶ مجدداً برای کارورزی به مرکز اسناد مجلس مراجعه کردیم. در این مرحله به دستور آقای دکتر ططری به بخش سمعی - بصری ارجاع داده شدیم. در این بخش کار اصلی دیجیتال سازی و سازماندهی منابع دیداری شنیداری از جمله عکس و منابع دیداری شنیداری بود. مراحل انجام اسکن عکس به این شرح است: ابتدا در پشت هر عکس یک شماره می‌زنیم، عکس‌ها را اسکن می‌کنیم، بعد از اتمام اسکن عکس‌ها، شروع به ویرایش و کراپ کردن آن‌ها می‌کنیم تا تمامی عکس‌ها به یک اندازه باشند. سپس برای هر کدام از عکس‌ها در سیستم ابتدا نام همان پوشه‌ای که عکس‌ها در آن بودند، سال و شماره ای که در پشت هر عکس نوشتیم، می‌گذاریم و آن را در یک فولدر مخصوص آن عکس‌ها ثبت می‌کنیم. مثال:

۱- ۱۳۹۸ ravabet omomi

در نهایت مجدد تمامی عکس‌ها را با شماره‌هایی که برای آن‌ها در سیستم در نظر گرفتیم، مطابقت می‌دهیم تا اشتباهی در ثبت آن‌ها وجود نداشته باشد. با توجه به زیاد بودن عکس‌ها یک هفته کاری مشغول به این کار بودیم. در این مدت زمان ۴ آلبوم در حدود ۵۰۰ عکس دیجیتال سازی شد. در این بخش علاوه بر عکس‌های داخل آلبوم، قاب عکس‌هایی از نمایندگان شورای ملی بود که بر اساس جداول از پیش تعیین شده و عکس‌های کلی موجود در آن جداول، دوره نمایندگی آن نماینده مشخص شده، شماره گذاری می‌شد و در جدول مربوطه اطلاعات مربوط به قاب مانند اندازه قاب و دوره نمایندگی وارد می‌شد. پس از این کار، قاب‌ها بسته بندی شده و همان شماره‌ای که در سیستم وارد کردیم را با برچسب بر روی بسته بندی قاب می‌چسباندیم و مجدداً در مخزن قرار می‌دادیم. پس از بخش دیداری - شنیداری، بخش مخزن قسمت بعدی برای فعالیت بود. بخش مخزن شامل کتاب‌های حقوق، تاریخ، زبان انگلیسی، ادبیات و ... است. در انتهای سالن، مخزنی از پرونده‌های

کارورزی یک فرایند آموزشی است که با تمرکز بر کسب مهارت در کنار کسب دانش و معلومات، تجربه فعالیت عملی را به فرد متقاضی آموزش می‌دهد. کارورزی در رشته مطالعات آرشیوی به صورت دو واحد برای دانشجویان در ترم سه یا چهار در نظر گرفته شده است که دانشجویان با توجه به یافته‌های خود در طول تحصیل، به یادگیری آن مطالب به صورت عملی در مراکز اسناد می‌پردازد. با مشورت استاد راهنما، کارورزی در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی را انتخاب کردیم. مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی با در اختیار داشتن آرشیو بی‌همتایی شامل بیش از ۱۴ میلیون برگ از اسناد مربوط به ۲۴ دوره مجلس شورای ملی و هفت دوره مجلس سنا، تنها مرکز غنی اسناد پارلمانی کشور، معرف تاریخ قانون گذاری، سیر تصویب قوانین و تحولات قوه مقننه در ادوار مختلف و روایتگری صادق و بی‌غرض از تعاملات مردم با نمایندگان است که به لحاظ پژوهش‌های جامعه‌شناختی و تحقیقات اجتماعی بسیار مهم و ارزشمند محسوب می‌شود. مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی ریشه‌ای یکصدساله دارد و در خیابان بهارستان واقع شده است. کارورزی در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی را از تاریخ ۹۸/۳/۱۱ در بخش گزارشات دولتی آغاز کردیم. این بخش شامل گزارشات دولتی در دوره‌های مختلف از پهلوی دوم و بعد از انقلاب می‌باشد که شامل پرونده‌های محرمانه و عادی کشوری و لشکری است. کار اصلی در این بخش چسباندن تگ‌های امنیتی به این گزارشات بود. ابتدا به مخازن وارد می‌شدیم و یک ردیف از گزارشات را به ترتیب نظمشان در قفسه‌ها در ترک قرار می‌دادیم، سپس خارج از قفسه‌ها شروع به چسباندن تگ امنیتی مجدداً با همان ترتیب در قفسه‌ها آن‌ها را فایل می‌کردیم.

مربوط به نمایندگان دوره‌های مختلف مجلس شورای اسلامی وجود دارد. برای شروع کار تعدادی پوشه به همراه کاربرگه‌هایی با عنوان "کاربرگه اسناد تاریخی کتابخانه، موزه، و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی (پایگاه اطلاعات نمایندگان مجلس شورای اسلامی)" به ما داده شد. در هر کدام از آن پوشه‌ها، پرونده‌های مربوط به نمایندگان بود. درون هر پرونده کپی و اصل اعتبارنامه نماینده، فرم اطلاعات شخصی نماینده، کپی شناسنامه، عکس‌های نماینده و هرگونه اطلاعاتی که مربوط به شخص نماینده است، موجود می‌باشد. برای هر پرونده و هر نماینده یک کاربرگه در نظر گرفتیم و تمامی اطلاعات مربوط به نماینده را بر روی کاربرگه وارد کردیم. در این بخش، شش جلسه و هر جلسه هشت ساعت مشغول به کار شدیم و در نهایت پرونده های نمایندگان دوره‌های دوم، سوم، چهارم و پنجم و ششم را فهرست‌نویسی کردیم. بعد از این بخش، نوبت به ورود اطلاعات در سیستم کامپیوتری رسید.

کار ورود اطلاعات در نرم‌افزار آذرسا انجام می‌شد. بدین صورت که اطلاعات پرونده‌هایی را که در اختیارمان گذاشتند، وارد نرم‌افزار کردیم. این اطلاعات شامل: عنوان اصلی، عنوان کارتن، تعداد صفحات، دوره، ردیف، پوشه، تاریخ، توضیحات، نام متصدی می‌باشد. این نرم‌افزار نه بلوک دارد. در هر کدام از بلوک‌ها، با توجه به اطلاعاتی که خواسته است، اطلاعات را وارد می‌کنیم. مثلاً بلوک صفر اطلاعات مربوط به شماره دوره، ردیف و پوشه است. بلوک یک مربوط به زبان اثر است، بلوک دو عنوان اصلی، بلوک سه مربوط به چکیده است، بلوک شش موضوع کارتن، بلوک نه سرپرست فهرست‌نویس است که نام فردی که فهرست‌نویس دستی را انجام داده است وارد می‌کنیم. به این ترتیب اطلاعات هر بلوک را وارد کردیم و در نهایت که ثبت می‌کنیم، یک شماره بازیابی نمایان می‌شود که این شماره را در بالای پرونده می‌نویسیم. تا آخرین جلسه کارورزی، روز دوشنبه بیست و چهار تیرماه، به انجام این کار پرداختیم.

چالش‌های کارورزی در مراکز اسناد و آرشیو از دیدگاه دانشجویان

منا ابادی

دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهرا (س) - ورودی ۹۷

abadi.monaa@gmail.com

یک متخصص آرشیو باید در تمام این زمینه‌ها آموزش ببیند حتی به مدت کوتاه و در حد آشنایی. اما متأسفانه در ایران به دلایل متعدد از جمله همکاری نکردن مراکز با دانشگاه یا نپذیرفتن دانشجویان، نداشتن شرایط و امکانات لازم مراکز آرشیوی در پذیرش دانشجویان و دلایل متعدد دیگر، این امکان فراهم نیست.

■ مدت زمان کارآموزی: کار در مراکز آرشیوی به مراتب پیچیده‌تر و فنی‌تر از مراکز اطلاعاتی و کتابخانه است. استانداردها و برنامه‌های مدون کارآموزی، مدت‌زمانی مشخص را به این امر اختصاص داده است که طبق برنامه‌های آموزش در آن مدت‌زمان کارآموزی باید به اتمام برسد. اما در مواردی دانشجویان علاقه‌مند تمایل به ادامه آموزش در محیط آرشیوی و کارهای مربوطه را دارند. نیاز است تا این امکان به صورت شرایط مطلوب برای این امر که نتیجه آن سودی دوسویه برای مرکز آرشیوی و دانشجوی آرشیوی است فراهم آید.

بسیاری از دانشجویان در انتخاب مراکز اسناد و آرشیو برای کارورزی با چالش‌هایی مواجه می‌شوند که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

- کمبود مراکز آرشیوی در سطح تهران و به ویژه در سطح کشور: چراکه بسیاری از مراکز آرشیوی متناسب با شرایط تاریخ طبیعی، سیاسی، جغرافیایی و فرهنگی مختص همان منطقه شکل گرفته‌اند و بنابراین ویژگی‌های مدیریتی خاص خود را می‌طلبند.
- عدم وجود مراکز آرشیوی تخصصی برای رفع نیاز آموزشی دانشجویان و کارآموزان: هر مرکز آرشیوی خاص و تخصصی متناسب با تخصص خود در جمع‌آوری نوع مواد آرشیوی خدمات و سبک فعالیت مخصوص به خود را دارد. یعنی از نظر نوع جامعه مراجعه‌کننده، ارائه خدمات آرشیوی، فراهم‌آوری اسناد و مدارک، حفاظت و ... باید تخصصی عمل نماید. به عنوان مثال آرشیو صداوسیما به عنوان مرکز آرشیوی جامع سمعی بصری، مراکز تاریخ شفاهی و

چالش‌های سرفصل دروس رشته مطالعات آرشیوی از دیدگاه دانشجویان

المیرا ویسی، کوثر بابایی

elmiraveisi@gmail.com
kosarbabaii69@gmail.com

درس اصول و مبانی آرشیو بهتر است با درس خدمات آرشیو ادغام شود و لازم نیست برای هر کدام از آن‌ها یک واحد جداگانه در نظر گرفت. به‌طور کلی بعضی از واحدها حذف شوند و بعضی از آن‌ها هم جایگزین شوند.

■ جای خالی درس سند شناسی و آشنایی با اسناد، سندخوانی، آشنایی با خط سیاق به شدت احساس می‌شود و لازم است این درس توسط اساتید مجرب و متخصص در این حوزه، تدریس شود.

■ برای دروس سازماندهی اسناد مکتوب و الکترونیکی، با توجه به اهمیت زیادی که دارند، واحد و زمان بیشتری در نظر گرفته شود.

■ اهمیت تاریخ در رشته مطالعات آرشیوی بر کسی پوشیده نیست بنابراین بهتر است بیشتر از دو واحد (منظور درس سیر تحول تشکیلات اداری و گردش مکاتبات در ایران می‌باشد) برای آن در نظر گرفته شود.

■ بهتر است از اساتید متخصص در این حوزه استفاده شود.

نتیجه‌گیری

باتوجه به متن فوق، رشته مطالعات آرشیوی، مجموعه‌ای از فعالیت‌های کاربردی و تخصصی است که لازمه مهارت در آن، داشتن اطلاعات کافی و مرتبط می‌باشد. باتوجه به نظرسنجی انجام شده در دانشگاه الزهراء (س)، نظر دانشجویان بر این است که به دلیل نوپا بودن این رشته و نیازی که سازمان‌ها به متخصصان این رشته دارد، بهتر است واحدهای عملی بیشتری به منظور درک بهتر و آشنایی دانشجویان با مفاهیم آرشیوی در نظر گرفته شود و لازم است محتوای دروسی که در حال تدریس می‌باشند، با توجه به نیاز کشور بازنگری شوند.

مطالعات آرشیوی مجموعه‌ای مدون و سازمان یافته از اطلاعات، تجربیات، ابزارها، دستاوردها و توانایی‌های تخصصی در سطح ملی، تخصصی یا منطقه‌ای است که مجموعه اقدامات مربوط به تولید، طبقه‌بندی، ساماندهی، نگهداری، ارزشیابی، امحای اوراق و انتقال اسناد به آرشیو، حفاظت و مرمت، تنظیم و توصیف، آماده‌سازی و اطلاع رسانی را در برمی‌گیرد. مطالعات آرشیوی، رشته ای میان‌رشته‌ای محسوب می‌شود و متخصصان آن باید از چند رشته از جمله کتابداری و اطلاع رسانی، تاریخ، نسخه‌شناسی، مرمت‌شناسی و جامعه‌شناسی اطلاعات کافی داشته باشند. طی یک نظرسنجی، از دانشجویان رشته مطالعات آرشیوی در دانشگاه الزهراء (س) خواسته شد تا نظرات خود را در رابطه با سرفصل دروس این رشته که در حال حاضر تدریس می‌شوند، از لحاظ محتوا، تعداد واحدها و مدت‌زمان تدریس آن‌ها، نحوه ارائه اساتید و اساتید در نظر گرفته‌شده برای دروس و همچنین دروسی که از نظر آن‌ها لازم است چه به‌صورت نظری و چه به‌صورت عملی تدریس شود، بیان کنند.

نظرات دانشجویان به این شرح است:

■ با توجه به اینکه رشته مطالعات آرشیوی، رشته ای نوپا و تازه تأسیس می‌باشد، بهتر است واحدهای بیشتری برای آن در نظر گرفته شود.

■ این رشته باید یک‌رشته کاربردی برای دانشجویان باشد و بیشتر واحدهای آن به‌صورت عملی ارائه شوند تا از نزدیک با مفهوم این رشته آشنا شوند.

■ برای درک بیشتر دانشجویان، بهتر است این کلاس‌ها در آرشیو ملی برگزار شوند.

چالش‌ها و امیدها؛ مصاحبه با نیره خدادادشهری دانش‌آموخته رشته مطالعات آرشیو دانشگاه الزهرا

مصاحبه‌کننده: زهرا نیکبخت

دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهرا (س) - ورودی ۹۷

zahraa.nikbakht@gmail.com

سلام

سپاسگزارم که زمان می‌گذارید و به پرسش‌ها پاسخ می‌دهید.

۱. خودتان را برای مخاطبان نشریه معرفی کنید.

■ نیره خداداد شهری هستم، متولد ۱۳۶۵ از شهر قم. فوق‌دیپلم نرم‌افزار، کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی، ارشد مطالعات آرشیوی و دانشجوی دکتری بازیابی اطلاعات هستم، دو خواهر دارم و متأهل هستم. پدر و مادرم تحصیلات دانشگاهی ندارند اما به مطالعه علاقه زیادی داشتند. من هم در چنین خانواده‌ای بزرگ شدم و عاشق مطالعه هستم. کارمند کتابخانه و آرشیو مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما، همکاری با مرکز اسناد جامعه مدرسین و در حال حاضر کتابدار کتابخانه عمومی هستم.

۲. انگیزه شما از ورود به این رشته چه بوده است؟

■ اگر منظورتان رشته آرشیو است باید بگویم که من در دوران کارشناسی در کتابخانه و آرشیو مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما مشغول به کار شدم، در صداوسیما آرشیو دیداری و شنیداری قوی است. من به دلیل کار نزدیک در آرشیو، باعلاقه این رشته را به‌عنوان انتخاب اولم برگزیدم البته در دانشگاه با انواع دیگر آرشیو آشنا شدم که واقعاً برایم جالب بود.

۳. آیا با شناخت کامل از این رشته آن را انتخاب کرده‌اید؟

■ نه نمی‌توانم ادعا کنم شناخت کاملی داشتم همان طور که در سؤال قبل هم گفتم علاقه

زیادی داشتم ولی شناخت کاملی نداشتم اما واقعاً رشته را دوست داشتم و از تمام اساتیدی که برای دانشگاهی شدن این رشته تلاش کردند تشکر می‌کنم. واقعاً جامعه به این رشته نیاز دارد.

۴. در دوران تحصیل در مقطع ارشد چه مشکلاتی در این رشته داشتید؟

■ این رشته خیلی گسترده است، شناخت اسناد قدیمی، آشنایی با انواع خط و ... متأسفانه ما بیشتر به‌صورت نظری و تئوری با این مباحث آشنا می‌شدیم که کافی نبود، تجربه در این رشته حرف اول را می‌زند. نبود آزمایشگاه و کارگاه تخصصی، کم بودن واحد کارورزی و ...

۵. برای رفع آن مشکلات پیشنهاد شما چیست؟

■ دروس و مباحث باید به سمت عملی شدن بروند در بیرون از فضای کلاس و در مراکز اسناد باید کلاس‌ها برگزار شوند. کسب تجربه در این رشته حرف اول را می‌زند.

۶. آینده شغلی این رشته را چگونه می‌بینید؟

■ آینده شغلی هر رشته در دستان حرفه‌مندان آن رشته است، دانشجویان این رشته می‌توانند با پویایی و تلاش نه‌تنها آینده خود و رشته، بلکه آینده کشور را بهبود ببخشند. اسناد و حفاظت از آن‌ها و شیوه طبقه‌بندی درست آن بسیار امر مهمی است که با ورود اسناد دیجیتال به ادارات، بسیار حیاتی‌تر نیز شده است. امید زیادی به آینده رشته دارم چون اساتید خوبی در رشته داریم.

۷. آیا به فارغ‌التحصیلان این رشته، پیشنهاد ادامه تحصیل در مقطع دکتری را می‌دهید؟

■ علم‌آموزی فی‌الذمه کار ارزشمندی است و کسی نمی‌تواند آن را انکار کند. اما اگر واقعاً به این رشته علاقه دارند با کار در مراکز اسناد و کسب تجربه، به رشته عمق بیشتری ببخشند. این‌گونه موفقیت بیشتری در انتظار آن‌هاست.

محرم در قاجار

کوثر بابایی

دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهرا (س) - ورودی ۹۶

Kosarbabaii69@gmail.com

ماه محرم در دوره قاجاریه به‌ویژه در دوره ناصرالدین‌شاه قاجار شور حال دیگری داشت. در این ماه همه شهرهای ایران سیاه‌پوش می‌شدند و آیین‌های ویژه این ماه برگزار می‌شد. عزاداری‌ها در دوره ناصرالدین‌شاه قاجار و با ساخت تکیه دولت، به اوج خود رسید. مطلب زیر بخشی از یادداشت‌های دوست‌تالی معیرالممالک نوه ناصرالدین‌شاه از کتاب «یادداشت‌هایی از زندگی خصوصی ناصرالدین‌شاه قاجار» از مراسم تعزیه خوانی در تکیه دولت است. در دو ماه محرم و صفر تهران عزا خانه حقیقی بود. از هیچ نقطه و به هیچ بهانه صدای ساز و آواز به گوش نمی‌رسید و مجلس سروری برپا نمی‌شد مگر سلام تحویل که در دو ماه مزبور با تمام کیفیت منعقد می‌شد. دست کم دویست مجلس سوگواری در نقاط مختلف شهر تشکیل می‌شد و دسته‌های سینه‌زن، روز و شب در حرکت بودند. پوششی فراخ بر سقف تکیه دولت افراشته و به اصطلاح تکیه می‌بستند. مکان مزبور تا اواسط دوره مظفری یک طبقه بلندتر بود و طاقی از چوب داشت. چون طبقه چهارم از چند محل شکست آورده و بیم آن می‌رفت که ناگهان بر سر خلق فرو ریزد، مظفرالدین‌شاه، مسیو «بتن» مهندس فرانسوی را که از دیرباز در تهران می‌زیست به فرنگستان فرستاد و او سقف آهنی تکیه دولت را با خود آورد و طبقه شکسته را برچیده و طاق جدید را به جایش استوار ساخت.

هر یک از طاق‌نماهای تکیه به شاهزاده یا به امیر و وزیر و یا به حکمرانی تعلق داشت که با چار و چراغ و آیینه و گلدان و قالیچه و اثاثیه دیگر آن را زینت می‌کردند و چهل چراغ‌ها و قندیل‌ها از سقف آن آویخته و عکس صاحب طاق‌نما یا یکی از پدران را بالای آن قرار می‌دادند.

حکام، پیشکاران خود را از مرکز حکمرانی برای بستن طاق‌نماها به تهران می‌فرستادند. دیر بزرگ به خرج شاه آراسته می‌شد. برگرد تخت وسط که جایگاه تعزیه‌خوان‌ها بود شش چراغ برق بزرگ می‌آویختند و در ایام عاشورا روز و شب تعزیه‌داری معمول می‌گردید. روزها از ساعت دو بعدازظهر تا نزدیک غروب و شب‌ها از دو ساعت از شب گذشته تا نیمه‌شب تعزیه‌خوانی ادامه داشت. طاق‌نماهای طبقه اول تا سوم مخصوص اهل اندرون بود که بانوان در طبقه اول و دوم و خدمه در طبقه سوم قرار می‌گرفتند. در دهه اول ماه محرم، بالغ بر دو هزار تن از خانم‌های وزرا و اشراف و همراهانشان به اندرون می‌آمدند. از در بزرگ نارنجستان تا در تکیه دولت در دو سوی تجیری، سرخ‌فام کشیده و خیابانی به عرض سه ذرع بین آن برای عبور اهل حرم می‌گذاشتند. هنگام رفتن به تکیه، بانوان با مهمان‌های خود دسته‌دسته از میان تجیرها می‌گذشتند و کنیزان سینی‌های عدس و برنج بوداده و لوازم چای به دست، از دنبالشان روان بودند. گاه شاه در ابتدای تجیر به تماشا می‌ایستاد و با هر دسته، از راه مزاح سخن می‌گفت. چون اهل حرم سرا به طبقات بالای تکیه رفته، جا می‌گرفتند، آقانور محمدخان کلیدار در را از پس آنان قفل می‌کرد. جایگاه شاه، بالاخانه وسیعی بود که «ارسی» بزرگی رو به دیوان‌خانه داشت.

زن‌های شهر از صبح با قالیچه و غذایی مختصر آمده، جا می‌گرفتند و بیشتر آنان برای شب نیز می‌ماندند. منبری بیست پله از سنگ مرمر یکپارچه که نظام الدوله معیرالممالک در زمان حکومت خود در یزد سفارش داده و با وسایط نقلیه آن عصر، به تهران حمل کرده بود، در صدر تکیه قرار داشت. اطراف آن متجاوز از سیصد روضه‌خوان گرد می‌آمدند و برای گرم کردن مجلس یکی پس از دیگری به منبر رفته، پس از خواندن چند شعر مرثیه، به زیر می‌آمدند تا آنکه شاه به تکیه آمده و در جایگاه مخصوص قرار می‌گرفت. آنگاه آقا سید ابوطالب معروف به «خاتم» که مردی آگاه و سخنور و طرف ملاحظه و احترام مردم بود به منبر می‌رفت و به آوازی نسبتاً خشن ولی رسا، ذکر مصیبتی کرده و به دعای شاه مجلس را ختم می‌ساخت. پس از ختم روضه‌خوانی تعزیه آغاز می‌شد.

حکام، پیشکاران خود را از مرکز حکمرانی برای بستن طاق‌نماها به تهران می‌فرستادند. دیر بزرگ به خرج شاه آراسته می‌شد. برگرد تخت وسط که جایگاه تعزیه‌خوان‌ها بود شش چراغ برق بزرگ می‌آویختند و در ایام عاشورا روز و شب تعزیه‌داری معمول می‌گردید. روزها از ساعت دو بعدازظهر تا نزدیک غروب و شب‌ها از دو ساعت از شب گذشته تا نیمه‌شب تعزیه‌خوانی ادامه داشت. طاق‌نماهای طبقه اول تا سوم مخصوص اهل اندرون بود که بانوان در طبقه اول و دوم و خدمه در طبقه سوم قرار می‌گرفتند. در دهه اول ماه محرم، بالغ بر دو هزار تن از خانم‌های وزرا و اشراف و همراهانشان به اندرون می‌آمدند. از در بزرگ نارنجستان تا در تکیه دولت در دو سوی تجیری، سرخ‌فام کشیده و خیابانی به عرض سه ذرع بین آن برای عبور اهل حرم می‌گذاشتند. هنگام رفتن به تکیه، بانوان با مهمان‌های خود دسته‌دسته از میان تجیرها می‌گذشتند و کنیزان سینی‌های عدس و برنج بوداده و لوازم چای به دست، از دنبالشان روان بودند. گاه شاه در ابتدای تجیر به تماشا می‌ایستاد و با هر دسته، از راه مزاح سخن می‌گفت. چون اهل حرم سرا به طبقات بالای تکیه رفته، جا می‌گرفتند، آقانور محمدخان کلیدار در را از پس آنان قفل می‌کرد. جایگاه شاه، بالاخانه وسیعی بود که «ارسی» بزرگی رو به دیوان‌خانه داشت.

زن‌های شهر از صبح با قالیچه و غذایی مختصر آمده، جا می‌گرفتند و بیشتر آنان برای شب نیز می‌ماندند. منبری بیست پله از سنگ مرمر یکپارچه که نظام الدوله معیرالممالک در زمان حکومت خود در یزد سفارش داده و با وسایط نقلیه آن عصر، به تهران حمل کرده بود، در صدر تکیه قرار داشت. اطراف آن متجاوز از سیصد روضه‌خوان گرد می‌آمدند و برای گرم کردن مجلس یکی پس از دیگری به منبر رفته، پس از خواندن چند شعر مرثیه، به زیر می‌آمدند تا آنکه شاه به تکیه آمده و در جایگاه مخصوص قرار می‌گرفت. آنگاه آقا سید ابوطالب معروف به «خاتم» که مردی آگاه و سخنور و طرف ملاحظه و احترام مردم بود به منبر می‌رفت و به آوازی نسبتاً خشن ولی رسا، ذکر مصیبتی کرده و به دعای شاه مجلس را ختم می‌ساخت. پس از ختم روضه‌خوانی تعزیه آغاز می‌شد.

می‌درخشید به اندرون می‌آوردند. انیس الدوله متصدی بستن و زینت آن بود و پس از آنکه علم را به انواع جواهر و طاقه شال و زری‌های گران‌بها می‌آراست، آن را کنار حوض بزرگ اندرون قرار داده و ظرفی پر از شربت، گردش می‌نهادند. زن‌های شاه و دیگر اهل اندرون که بالغ بر سه هزار تن می‌شدند گرد علم حلقه می‌بستند و انیس الدوله در پایین آن ایستاده و شربت می‌داد. روز هفتم محرم خلعت‌های شاهانه میان مباحران تکیه تقسیم می‌شد بدین ترتیب که سه ساعت پیش از آغاز تعزیه میزی چند وسط تخت گذاشته و بالغ بر دویست طاقه‌شال روی آن می‌نهادند. آنگاه مباحران یک‌یک آمده و برابر غرفه شاه می‌ایستادند و پس از آنکه طاقه گران‌بهایی به گردنشان حمایل می‌شد تعظیمی رسا کرده می‌گذشتند. سپس شاه از جایگاه خود، مُشت مُشت مسکوک نقره به زیر می‌پاشید. آخرین نغمه در روز عاشورا از روز هفتم دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزن و قمه‌زن و غیره در شهر به گردش می‌آمدند و شب‌ها با مشعل و شیپور و موزیک و لوله‌ای برپا می‌ساختند. در سراسر شهر و درون تکیه‌ها نوحه‌گری و روضه‌خوانی تا سپیده‌دم ادامه داشت و از هرگوشه و کنار، بانگ عزاداران به گوش می‌رسید. بامداد عاشورا قمه‌زن‌ها در امامزاده زید، گرد می‌آمدند و کفن برگردن افکنده و فرق‌ها را به ضرب تیغ می‌شکافتند. آنگاه گروهی به سوی تکیه دولت و دسته‌ای به قصد مجلس تعزیه داری که نایب‌السلطنه در سید نصرالدین برپا می‌ساخت، رهسپار می‌شدند. گروهی نیز بدن را سوراخ کرده قمه و کارد و قفل‌های گران از آن می‌گذراندند. هر ساله تیغ‌زن‌ها بنا به رسم تنی چند زندانی از دولت می‌خواستند و شاه نیز به آن‌ها می‌بخشید. انیس الدوله و شکوه‌السلطنه و هم‌طرازهای آن دو در حیاط و تالار جنبی، مجلس تعزیه‌داری باشکوهی منعقد می‌ساختند و بسیاری از بانوان دیگر در خانه خود روضه‌خوانی‌های مختصر برپا می‌داشتند. اهل اندرون و خانم‌هایی که از خارج دعوت می‌شدند به نوبت در هر یک از مجالس مزبور برای استماع ذکر مصیبت شرکت جسته و پس از ختم مجلس به خوردن قاهوت و برنج و عدس بوداده و کشیدن قلیان می‌نشستند.

منابع:

- وب‌سایت تاریخ ایران، (1389). محرم در دوره قاجار به روایت نوه ناصرالدین‌شاه [مقاله]. بازیابی شده در 10 مرداد 1398، از: <http://tarikhirani.ir/fa/news/4/bodyView/51>
- وب‌سایت تبیان، (1396). ایام محرم در دوران قاجار [مقاله]. بازیابی شده در 10 مرداد 1398، از: <https://article.tebyan.net/375864>

تعزیه‌خوان‌ها که یک‌صد تن بودند در یکی از دالان‌های وسیع تکیه گرد می‌آمدند و جوان نابالغ و خوش‌آوازی که بچه‌خوان نامیده می‌شد، اندکی پیش‌تر از آنان ایستاده و به صوتی رسا و مؤثر چند بیت از بندهای معروف «محتشم» را می‌خواند. سپس همگان آواز نوحه سر داده و آهسته به راه می‌افتادند و یک دور، به دور تخت گردیده و برابر جایگاه شاه سر فرود می‌آوردند و به‌ردیف می‌ایستادند. معین‌البکا تعزیه‌گردان که دارای قامتی متوسط، چشم‌هایی درشت، ابروانی پرمو و ریشی پهن و بلند بود کلاهی از پوست بخارای گل‌درشت بر سر، جبه‌ای سیاه در بر و شالی پهن بر کمر داشت و عصای بلندی را به دست می‌گرفت و مقدم بر همه ایستاده، چنان باوقار و مناعت به چپ و راست و به لوله‌های نسخه اشعار تعزیه که به دور شال زده بود می‌نگریست که گویی این بساط را از وجود خود برپا می‌دانست. در این هنگام پنجاه فراش سرخ‌پوش، هر یک صندلی زرینی به دست، از پله‌ها بالا آمده و آن‌ها را گرد تخت می‌چیدند سپس حاجب الدوله فراش‌باشی که رئیس بر هشت‌صد فراش بود، همراه نایب‌های فراش‌خانه با لباس سیاه و عصا بر دست وارد می‌شد. سید «قرباب» در وسط تخت به نوحه‌سرایی می‌ایستاد و فراش‌ها با سرداری‌های ماهوت سرخ‌یراق، گردش به سینه‌زنی حلقه می‌بستند. سید «قرباب» نیز بی‌تی چند از محتشم یاد می‌کرد و در پایان، فراش‌ها هم آهنگ فریاد «یا حسین» سر داده و سینه‌زنان بیرون می‌رفتند. آنگاه دسته زنبور کچیان به درون می‌آمد. علم زنبورک‌خانه را که به طاقه‌شال‌های گران‌بها و زری‌های قدیمی و پرهای الوان مزین بود آهسته پیش می‌آوردند. تیغ‌اش با لنگری مخصوص به پیش و پس نوسان می‌کرد. حرکت دادن علم شاه که روز سوم محرم معمول می‌گردید به‌راستی تماشایی بود. علم مزبور را که پنجه بزرگی از زر ناب بر بالایش

مشارکت جمعی در حفاظت از اسناد

مترجم: منا ابدی

دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهرا (س) - ورودی ۹۶

abadi.mona@gmail.com

اسناد ۹ هفته طول بکشد، این در حالی است که امید داریم تا این کار تنها در دو روز انجام گیرد. دوم، به طور فراوانی می توانیم تعداد افرادی که می خواهند تجربه محافظت با کیفیت در CRC را داشته باشند افزایش دهیم. تقاضا برای تجربه داوطلبانه در طرح محافظت بالا است، اما به دلیل کمبود فضا و زمان کاری قادر به پذیرش تعداد نیستیم. بر اساس چنین شرایطی تنها می توانیم چنین تجربه سودمندی را به تعداد مشخصی از افراد ارائه بدهیم. همچنین متوجه شدیم که این شرایط همانند موقعیتی برای آموزش مشارکت کنندگان در نقش محافظت است و بهترین روش برای نقل و انتقال اسناد و نیز ترویج فعالیت های محافظت در CRC است.

طی دو سال گذشته، مرکز تحقیقات مجموعه ها (CRC)^۱ در دانشگاه ادینبورگ^۲ مسیرهایی نوآورانه برای انجام کارهای حفاظت و تعامل با جمعیت دانشجویی طراحی کرده است. در ادامه گزارشی از این فعالیت ها ارائه می شود.

۷۸۵۳۱ استان (۸۸۳۱) (۸۸۳۱) (۸۸۳۱) (۸۸۳۱) (۸۸۳۱) (۸۸۳۱) (۸۸۳۱) (۸۸۳۱) (۸۸۳۱) (۸۸۳۱)

همکاری با مدیر مجموعه، خطرات احتمالی این شیوه را مورد بحث و بررسی قرار می دهد و به طبع کاهش می دهد. همچنین ما با متخصصانی از کتابخانه ملی اسکاتلند که میزبان چنین برنامه هایی با تعداد بیشتری از داوطلبان بودند صحبت کردیم. آنان تجربیات خود را شرح داده و توصیه های ارزشمندی در زمینه این نوع برنامه ها به ما ارائه کردند. هرروز شامل جلسات آموزشی است که معمولاً صبح ها برگزار می شود. این جلسات آموزشی، با فعالیت های عملی ادامه می یابد. بعدازظهر، افراد شرکت کنندگان در این برنامه از سوی کارکنان CRC مورد مشاوره قرار می گیرند و نقش آن ها در این طرح، سلسله مراتب کار و توصیه های لازم به آنان آموزش داده می شود. به طور کلی ما فکر می کردیم که این جریان یک موفقیت بزرگ است. یک شرکت کننده برایم پیغام داده بود «بسیار از شما متشکرم که این فرصت را فراهم آوردید تا در چنین جریان الهام بخش و جالبی نقشی داشته باشم».

در فوریه ۲۰۱۷، اولین برنامه مشارکت جمعی حفاظت را برگزار کردیم. طی یک دوره دو روزه، با همکاری ۲۴ مشارکت کننده، توانستیم ۱۳۶ جعبه از نسخ خطی را از مجموعه لینگ^۳ به جعبه ها و پوشه های فاقد اسید منتقل کنیم. مجموعه لینگ که شامل نمودارها و دیگر اوراق است از مهم ترین مجموعه نسخ دانشگاه محسوب می شود. از نقاط برجسته این مجموعه ها می توان به نامه های پادشاهان و ملکه های اسکاتلند و انگلستان، اشعار دست نوشته رابرت برنز^۴ و نسخه های خطی اولیه به زبان گالیک^۵ و اسکاتلندی میانه اشاره کرد. این مجموعه در شرایط بدی قرار داشت به نحوی که این اسناد را در جعبه ها و پوشه هایی ناپایدار و ایستاده نگه داری می شد. دسترسی به این اسناد دشوار بود و علاوه بر این با هر بار نقل و انتقال خطر آسیب دوباره برای اسناد وجود داشت. سودمندیهای مشارکت جمعی حفاظت دو برابر است. اول، به شدت مدت زمان مورد نیاز برای انتقال مجموعه را کاهش می دهد. پیش بینی محافظه کارانه این است که نقل و انتقال این

1 Centre for Research Collections

2 University of Edinburgh

3 Laing collection

4 Robert Burns

5 Gaelic زبان بومی اسکاتلندی

استقبال بسیار خوب بود، ما دانشجویانی داشتیم که از نورتومبریا^۱ و دانشگاه لینکلن^۲ به دانشگاه ما می آمدند تا با ما همکاری داشته باشند. تا پایان این دوره ما ۱۱۰ جعبه از ۱۳۶ جعبه را منتقل کردیم. برای انتقال کامل مجموعه یک نصف روز دیگر با مشارکت کنندگانی که در دور اول شرکت کرده بودند برگزار کردیم، در انتهای این پروژه شرکت کنندگان اعلام داشتند که به انجام کارهای مشابه در مجموعه CRC علاقه دارند.

اگرچه استفاده از داوطلبان هرگز نمی تواند جایگزین کار یک متخصص آموزش دیده باشد، اما اعتقاد داریم که این پروژه گام ابتدایی مثبتی برای تثبیت مجموعه بود. امید است تا این کار به نجات و احیای مجموعه در آینده کمک نماید. از موفقیت این پروژه خرسندیم، در سال آینده بر مبنای این مدل، جلسات بیشتری برگزار خواهیم کرد. برای راهکارهای بیشتر از این دست فعالیت ها، لطفاً وبلاگ ما را مشاهده نمایید.

<http://bit.ly/2y5VKWc>

منابع

این مطلب ترجمه شده متنی با عنوان -Preser- vation and Conservation می باشد که در نشریه ARC magazine در اکتبر ۲۰۱۸ منتشر شده است.

نشانی وب سایت نشریه:

www.archives.org.uk

Archiving Documents for the Long Term

Enterprise organizations in a variety of industries, including life science, government, financial services and manufacturing, need to archive their documents for the long term.

By 2015, nearly 3 billion people were online, creating and sharing 8 zettabytes of data. Where will all that content go? How will it all be stored?

How long do you need to archive your documents?

While most industries need to archive documents for 5-10 years, others don't have it as easy.

Document Archiving Options

PAPER

It's difficult to search for specific documents in mountains of paper, and it's challenging to find enough space to store everything. The quality of the document erodes over time.

NATIVE APPLICATION FORMAT

Some organizations archive their documents in the native format in which they were created. What happens 75 years from now when the software has upgraded and the native authoring application no longer exists?

TIFF

Certain organizations have started converting their documents to TIFF format when archiving. While TIFF doesn't require special file viewers, one major downside is that once the content is rendered to TIFF, it's no longer searchable.

PDF

Like TIFF, PDF doesn't require special viewing software, so it will be accessible several years from now. More importantly, PDF is searchable, so documents become easier to find. PDF can also be integrated easily into existing document repositories.

PDF/A

This is a new format designed especially for archiving documents. It has several format variations that meet regulatory industry standards, it's searchable and it can become part of existing document workflows and content management systems. It's often recommended as the go-to archiving format by governing bodies.

What to Look for in Archiving Software

No offense to paper-based archiving, but electronic storage of content is definitely the way to go. PDF and PDF/A are certainly in the lead when it comes to file formats with long-term usability and searchability. Find the right archiving software and make your documents accessible **FOREVER**.

HIGH-FIDELITY DOCUMENT RENDERING

If you're converting content to PDF, make sure the rendering has 100% fidelity. The PDF should look like an exact copy of your original document, from fonts to colors.

CONTENT ENHANCEMENTS

Digital signatures help to ensure authenticity and security of documents, while watermarks and stamps help with document tagging.

MASSIVE SCALABILITY

Archiving documents is an enterprise-wide job. Your software should be able to grow with your needs, and ensure it's always available to complete your tasks.

AUTOMATION

Archiving documents should be an extension of the regular document workflow, and easy integration into Enterprise Content Management systems makes this possible.

Find out how to create the perfect archive document.

ADLIB.
adlibsoftware.com

Sources: Association for Information and Image Management and Forrester Research